

Risto Niemi-Pynttari

KIRJOITTAMINEN JA JULKINEN KÄÄNNE

*Frank Farmer: After the Public Turn: Composition,
Counterpublics and the Citizen Bricoleur.
Utah State University Press, 2013, Colorado.*

Kirjoittamisen pedagogiassa on varsinkin Yhdysvalloissa puhuttu ns. julkisesta käännteestä: yleisjulkisuuden sijaan on viitattu opiskelijoiden julkiseen toimintaan ja julkisen keskustelun harjoitteluun koulussa.

Kirjoittamisen pedagogi Frank Farmer Kansasin yliopistosta käsittelee julkista kirjoittamista ns. vastakulttuureiden kannalta. Hän ei tarkastele sosiaalista mediaa, mutta nostaa esille internetiä edeltäviä ilmiöitä kuten vaihtoehtolehtiä. Hänen tarkastelunsa lähtökohtana on ennen kaikkea 1970-luvun lopun punk ja vastajulkisuus. Farmer on erityisen kiinnostunut julkisen itse-tekemisen asenteesta punkissa. Esiintyminen huonosta soitto- ja laulutaidosta huolimatta, kömpelö kieli punk-lehdissä korostivat sitä, että myös taitamattomilla on oikeus julkisiin tekoihin. Kirjoitusvirheitä sisältäneiden moniste-lehtien sanoma oli ”wrihting no rihting”. Farmerin mukaan punkissa paras ta oli tämä kehoitus: ei tarvitse olla hyvä, voit silti toimia julkisesti.

Farmer kehittää punkin pohjalta vastajulkisuuden teoriaa

samalla tavalla kuin feminismin ja queer-teorian piirissä on tehty jo aiemmin. Farmerin lisäksi ennen kaikkea Geoffrey Sirc on kirjoittamisen pedagogina soveltanut punk-asennetta koulukirjoittamiseen. Sirc tunnetaan tavastaan yhdistää kokeellista kirjoittamista katuelämään, punkkiin ja rappiin. Näin siis täysin kouluvastaisena pidetty punk tarjoaa malleja, kun katukulttuuria, musiikkia ja nuorisotyylejä tuodaan kirjoittamisen tunneille osaksi julkisen elämän harjoittelua. Farmer painottaa julkisen amatöörimäisyyden ja itse-tekemisen asennetta myös kirjoittamisessa.

Farmer katsoo että punkin merkitys paljastuu vasta uuden julkisuusteorian avulla. Käännös julkisen kirjoittamisen teoriaan seuraa monia edeltäviä teoreettisia käännteitä: sosiaalinen käänne (social turn) 80-luvun lopulla merkitsi kiinnostusta yhteisölliseen, collaboratiiviseen kirjoittamiseen; 90-luvulla painopiste laajeni identiteettien tarkasteluun ja kulttuuriseen käännteeseen (cultural turn). Julkisesta käännteestä (public turn) alettiin puhua sen jälkeen, kun tekstien julkaisemista ei enää samaistettu kustantajiin ja massamediaan, vaan se nähtiin keskusteluna pienten yleisöjen kanssa.

Keskeistä uudessa julkisuusteoriassa tuntuu olevan moniarvoisuuden uusi perustelu publics -käsitteen avulla. Terminä ”julkinen” viittaa kaikille avoimeen, vapaaseen ja siten olemukseltaan moninaiseen tilaan. Se on sateenkaari. Ei ole sattuma, että nykyään ehkä merkittävin julkisuusteoria on tulosta Michael Warnerin pyrkimyksestä ajatella julkisuutta queer-kulttuurin pohjalta.

Julkisen ilmaisun ydin on lyhyesti sanottuna: tuntemattoman puoleen kääntyminen ilman pyrkimystä tutustua. Julkinen ilmaisu ei ole tutuille tarkoitettu, vaan se suun-

tautuu kohti niitä, jotka eivät tunne sinua. Julkinen alue ei siis ole samanmielisten vaan monenlaisten kohtauspaikka.

Myös kirjoittaja puhuttelee tuntematonta lukijaa. Aikaisempi kirjoittamisen yhteisöllinen painotus korosti yhteishenkeä. Yhteisöllinen tuki on toki tärkeä kirjoittajaidentiteetin luomisessa, mutta se on altis sulkemaan toiset ulos. Julkisuusteoria on erityisen sensitiivinen ihmisten välisten erojen suhteen, koska sen lähtökohta on tuntemattoman puhuttelussa. Vieras lukija ei itse asiassa ole ulkopuolinen, vaan mukana puhuttelun kohteena alusta asti.

Julkisuusteoriassa keskeinen publics-käsite on vanha ja peräisin klassisesta retoriikasta. Suomalaiseksi vastineeksi sille on tarjottu termiä ”julkiso”, mutta se ei ole menestynyt, Niinpä meiltä puuttuu sana, ja sen myötä tietty mediajulkisuudesta poikkeava näkymä julkisiin tiloihin. Median luomaa julkisuutta on Suomessa vaikea erottaa ihmisten jokapäiväisestä julkisesta toiminnasta. Kirjoittamisen kannalta osuva käänös publics -käsitteelle on keskustelujulkisuus, se viittaa aktiiviseen ja kiistelevään osallistumiseen. Se korostaa aktiivisuutta, toisin kuin passiiviseen yleisöön, kuulijakuntaan ja lukijakuntaan viittaavat termit. Ongelmana on vain se, että keskustelujulkisuus ei tavoita tyylin ja affektien alueen julkisia ilmaisuja, joka on keskeistä julkisissa tiloissa.

Ehkä radikaalein seikka publics-käsitteessä on, että se ei ole talouden ja byrokratian kontrollissa kuten julkinen tila. Publics viittaa pelkästään kielen synnyttämään sfääriin, keskustelujulkisuuteen, joka tarvitsee hyvin vähän puitteita, se syntyy ihmisten kesken ja katoaa kun kommunikaatio lakkaa.

Ajatus julkisen toiminnan epäbyrokraattisuudesta juon-

taa kauas 1950-luvulle Hannah Arendtin filosofiaan: julkiset paikat ovat elossa vain sen aikaa, kun tietty kommunikaatio kestää, sen jälkeen ne ovat tyhjiä eivätkä enää julkisia. Samaa ajatusta Warner tarkastelee queer-kulttuuriin liittyen: julkisuus syntyy ihmisten kesken katutiloja, mediaa ja kokoontumispaikkoja hyödyntäen, mutta julkisuus ei ole sama kuin nuo paikat.

Kirjoittamisen kannalta on olennaista, että julkinen on samaa juurta kuin puhuttelu. Se on kielenkäytön itsensä avaama tila. Tämä merkitsee poeettista aspektia julkiseen: kyseessä ei ole valmis vaan valmistettava tila. Fiktiossa tämä on tuttua: kirjoittaja, puhutellessaan lukijaa luo kuvitteellista maailmaa. Näin kirjoittaja luo ja liittyy omalta osaltaan sellaiseen julkisen kielen maailmaan minkä itse valitsee. Eettiseltä kannalta on olennaista, että kirjoittaminen ei yleensääkään ole vain viestin lähettämistä julkisuuteen, vaan myös vastaanottamisen tilan luomista. Koska kirjoittaminen on mahdollisen lukijan puhuttelemista, se on ehdottamista: haluatko olla tällainen lukija. Tältä kannalta voidaan ymmärtää millainen kielimaailma valmis yleisjulkisuus on: se on olemassa vain tapojen ja konventioiden tuella - ja siihen osallistuessaan kirjoittaja vahvistaa sitä.

Julkinen hetki ei tarvitse byrokratiaa, mutta se elää huomiosta. Julkinen asia on olemassa vain sen hetken, kun siitä puhutaan. Farmerilta tuntuu kuitenkin puuttuvan kriittinen näkökulma tähän hetkellisen julkisuuteen. Huomiotalouden vaikutuksesta julkinen aihe elää vain hetken, ja katoaa kun huomio suuntautuu toisaalle: keskustelujulkisuus kärsii liian nopeasta asioiden vaihtuvuudesta. Huomiotalouden kritiikki osoittaisi siis, että instituutioista vapaalla julkisuudella on kääntöpuolensa.

Radikaali julkisuusteoria

Kirjoittamisen julkisella käännteellä on toki edeltäjänsä. Farmer luo avausluvussan katsauksen julkisuusteorian vaiheisiin. Kyseessä on rationalistisen tiedonvälityksen myötä syntynyt, mutta uuteen suuntaan kääntynyt teoria. Aiemmin merkityksettöminä pidetyt; persoonallisuutta, tunteita sekä nautintoa huomioivat seikat ovat nykyään olennainen osa julkisuusteoriaa. Tunteet ja affektit, alue, jota yleensä on hallinnut viihteellinen media, liitetäänkin nyt yksilöiden omaan julkiseen elämään.

Julkisen käänteen isoäiti on kiistämättä Hannah Arendt. Hän oli esittänyt persoonaa ja politiikkaa korostavansa julkisuusteoriansa *Human Condition* jo 1958 (suom. 2000). Teoksessaan hän osoittaa myös sen, kuinka julkinen alue on periaatteessa sateenkaari, se syntyy monenlaisuudesta.

Arendt otti julkisuusteoriansa lähtökohdaksi roomalaisen *vita activa* -ajatuksen, jonka mukaan onnellisen ihmisen aktiivisuus on julkista, poliittista ja persoonallista. Roomalaisilta omaksuttu forum -julkisuus merkitsi Arendtille vapaata erilaisten ihmisten kohtaamista ja persoonallisuuden kasvualustaa. Julkinen elämä on hänen mukaansa luovaa erottautumista moninaisuuden keskellä.

Rationalistinen julkisuusteoria, Jürgen Habermasin edustamana, on pitkään ollut teoreettisesti ylittämätön. Filosofisessa tutkimuksessaan *Julkisuuden rakennemuutos* vuonna 1962 (suom.2004) Habermas kehitteli rationaalisen julkisuuden periaatetta nimenomaan *publics* -käsitteen pohjalta. Habermas ei kuitenkaan huomionnut tarpeeksi sitä, että rationaalisuuksia voi olla monenlaisia, julkisen vaikuttamisen ehdoksi asettui loogisesti rationaalinen kie-

li ja ns. parhaan argumentin periaate. Feministit osoittivat kuitenkin pian 1970-luvulla, kuinka rationalistinen puhe on työntänyt naisia marginaaliin kapeasti ymmärretyn rationaalisuuden nimissä.

Nancy Fraserin teoria feministisestä vastajulkisuudesta oli poliittisesti käänteentekevä, ja Farmer tuo tämän hyvin esiin. Hän ei kuitenkaan näy tietävän, että itse vastajulkisuuden teoria on syntyjään marxilainen. Saksalaiset Alexander Kluge ja Oscar Negt kehittivät 1970-luvulla Habermasia vastaan teoriaa ns. työläisten julkisesta sfääristä. Heidän mukaansa tavaramarkkinoille sopii vain valmiiden tuotteiden julkisuus, mutta teknologinen tieto pidetään yksityisenä. Työläisten haltuun ottamassa vastajulkisuudessa julkiseksi voitaisiinkin tehdä myös teknologiset taidot, valmistamismenetelmät, sekä välineiden käyttökulttuuri. On selvää, että vapaan verkon ja avoimen koodin kulttuuria voi pitää tällaisen vastajulkisuuden toteutumana.

Irtiotto poliittisen aspektin hallitsemasta julkisuudesta tapahtui Richard Sennettin myötä. Hän tarkasteli julkisuuden katoamista ja yksityisyyden syntyä. *The Fall of Public Man* (1974) teoksessaan Sennett kiinnitti huomionsa ihmisten julkisen elämän heikkenemiseen, elämänalueiden yksityistyminen oli johtamassa suoranaiseen julkisten alueiden autioitumiseen. Tyyli, persoonallisuus ja esiintyminen olivat Sennettin esiin nostamaa julkisuutta, nykyään ne nähdään myös poliittisina ilmaisuina.

Merkittävin nykyinen julkisuusteoria on Michael Warnerin *Publics and Counterpublics* (2002). Hänen myötäan julkisuus saa tyyllillisen ja jopa poeettisen painotuksen. Queer-teorian kautta hahmotettu vastajulkisuus on muutenkin, kuin poliittinen uudistusohjelma. Vanha rationaa-

lis-kriittinen keskustelujulkisuus edustaa Warnerille vain erästä julkisuuden ideologiaa. Hän kehittelee tyyliin ja elämäntapaan liittyvää julkisuutta eräänlaisena publics-käsitteen laajentumana.

Julkinen käänne koulukirjoittamisessa

Julkisuusteoria on vahvistunut opetuksen alueella ns. julkisen pedagogiikkana. Kasvatustieteilijät ovat Suomessa kiinnittäneet huomiota koulun ja luokkahuoneiden mahdollisuuksiin julkisten keskustelujen tiloina. Koulussa tapahtuvan julkisen toiminnan harjoittelusta käsin voi avautua hyödyllisiä yhteyksiä nuorten kulttuuriin, paikalliskulttuuriin ja yhteiskunnalliseen elämään.

Pedagogian piirissä on jo jonkin aikaa esitetty, että sosiaalisesti kirjavia kouluja tulisi kehittää julkisina kontaktialueina (contact zone) pikemminkin kuin ”yhteishenkeen” pakottavina laitoksina. Koulu, joka korostaa vain yhteisyyttä kätkee samalla erilaisuutta. Yhtenäiskulttuurin jälkeen oppilaiden kirjo, erilaisten arvojen, tyylien ja asenteiden vapaa esiin tuominen edellyttää Farmerin mukaan nimenomaan keskustelujulkisuuden kehittämistä koulussa.

Farmer rinnastaa tämän kiinnostavalla tavalla publics-tyyppisiin julkisiin alueisiin.

Hän kritisoi koulujen kirjoittamisen opetusta vaikenemisen kulttuurina. Yleiskieli ja asiakirjoittamisen ideologia ohjaavat hänen mukaansa koululaisia olemaan kirjoittamatta asioista, jotka poikkeavat yleiskulttuurista. Tässä Farmer tuo eräänlaisen punk pedagogiikkansa vastapainoksi sille, kuinka kirjoittamisen opetus on vaientanut sosiaalis-

ta moninaisuutta. Kirjoittamisen tulee olla on myös oman erityisyyden ilmi tuomisen opettelemista. Persoonallisen tyylin luominen on oman itsensä tekemistä näkyväksi osana nykyaikaisen yhteiskunnan julkista elämää.

Julkisen pedagogiikka tarkastelee koululuokkia esijulkisina paikkoina (protopublic places), tai mikrojulkisuutena. Koulu, luokat, ryhmät ovat tältä kannalta omia esijulkisia keskustelualueitaan. Olennaista on se, että keskustelut luokassa nähdään nuorten julkisen elämän kehittelynä.

Julkisen kirjoittamisen painottaminen koulussa ei ole uutta, päinvastoin. Retoriikka on korostanut aina sitä, että kirjoittaminen on olennaisesti julkinen taito. Retoriikasta onkin aikaa myöten kehittynyt vivahteikas julkisen kielen genrejä ja tyylejä tarkasteleva teoria.

Farmer kritisoi kuitenkin retoriikan ja erityisesti viestinnän opetusta konventionaalisuudesta. Hallitsevassa asemassa olleet ns. hyvän viestinnän säännöt ovat hänen mukaansa kaventaneet julkisen kielenkäytön repertuaareja. Juuri asiakielen konventiot ovat siis olleet vaientamassa sosiaalista moninaisuutta.

Vaikka kielellisen vallan analyysit ovat olleet keskeisiä retoriikassa, käytännön viestinnän opetus on kompastellut juuri niissä. Julkisuusteoreetikot väittävätkin, että viestinnän konventiot ovat olleet vahvistamassa konservatiivista kieltä ja valtaa. Tämä johtuu siitä, että opetuksessa viestintä otetaan usein valmiina ja ei-luovana tilana. Siksi luovalla kirjoittamisella on erityinen merkityksensä julkisen pedagogiikassa.

Punk vastaan koulu -ideologia

Farmer itse on kiintynyt 1970-luvun punk-kulttuuriin, ja sen koulun vastaisuuteen. Opetuksen arkea häirinyt punk kohdisti huomion muualle kuin mihin oli sallittu. Farmerin mukaan punk paljasti nuoriin kohdistuneita vaientamisen alueita: ennen kaikkea 1970-luvun opettajien uhkailu nuorisotyöttömyydellä oli kurinpitoa pikemminkin kuin auttamista.

E erityisen merkittävää punkissa oli Farmerin mukaan sen pyrkimys oikeuttaa nuorten omat kokemukset, olivat ne sitten tyhmiä, tyylittömiä ja negatiivisia. Punk julisti, että turhautuneisuutta ja vihaa saa ilmaista julkisesti. Näin se oikeutti kokemukset, jotka julkisen viestinnän lausumaton laki oli torjunut. Näköalattomuus, depressio ja inho oikeassa olevia kohtaan, sekä ammattilaisten halveksunta olivat osa punkkareiden julkista käyttäytymistä. Näin edustavan julkisivun vastustus ja henkilökohtaisten vaikeuksien julkituominen rikkoivat koulussa vallinnutta vaikenemisen kulttuuria.

Farmer kiinnittää huomion esimerkiksi punkkareiden tapaan kieltäytyä ohjeiden noudattamisesta kirjoitustehtävissä. ”Ei jumalia ei mestareita” -iskulause merkitsi arvoriistoa ammattilaisilta – ja ohjeisiin perustuvalta mallioppimiselta. Kirjoitusohjeiden vastustus oli äärimmäinen muoto itse-tekemisen kulttuuria. Paradoksi on kuitenkin se, että vastustus ei lopettanut kirjoittamista vaan aloitti toisin kirjoittamisen, laulujen sanoitukset ja punk-lehdet. Farmer sanoo, että kyse oli avauksesta ja mahdollisuudesta, jossa opiskelija haluaa omistaa itse tekstilajinsa.

Itse tekeminen opettaa. Farmer löytää punk-kulttuurista

merkkejä anti-pedagogiasta: opettamisen kohteeksi joutumisen sijaan punk painotti tekemistä ilman opettajia. Sutuisten punk-lehtien arvon hän näkee itse muodostetussa julkisuudessa. Nuo lehdet olivat eräänlaisia blogien edeltäjiä, joissa kirjoittamisen funktio on asioiden haltuun ottaminen. Mutta Farmerin mukaan tätäkin tärkeämpää oli se, että tasosta huolimatta jokainen voi kirjoittaa julkisesti.

Farmer syventää julkista itse-tekemistä teoreettiselle tasolle bricoleur-käsitteen avulla. Tämä Levi-Straussin luoma termi viittaa tyyppiin, joka tekee itse kaikenlaista ja ottaa siten ympäristöönsä haltuunsa. Sittemmin arjen tutkijana tunnetulla Certreulla bricolage viittasi massakulttuurin omaehtoiseen haltuun ottoon. Tyyppinä bricoleur muuntaa mitä tahansa kulttuurituotteita omiin tarkoituksiin sopiviksi. Farmer liittyy bricoleurin punkin tapaan vastustaa ammattilaisuutta ja toimia julkisesti jo ennen kuin taidot on hankittu. Hänelle tällaisen uuden julkisuuden funktio on ”make, unmake, remake, and make better”.

Punk-esseittensä lisäksi Farmer hahmottaa lyhyesti myös muita vastajulkisuuden muotoja, kuten aktivismia julkisena toimintana. Selvästikin hän käsittelee myös aktivismia anarkistisen punkin henkeen. Farmer tekeekin hyödyllisen erottelun aktivistien, asiantuntijoiden ja intellektuellien kesken. Asiantuntijuuteen nojaavat julkiset vaikuttajat, kirjailijat ja intellektuellit luovat julkista nimeä. Aktivistit puolestaan ovat anonyymejä toimijoita. Farmer pitää olennaisena, että heidän voimansa ei perustu etukäteen hankittuun asemaan vaan suoraan toimintaan.

Farmerin teoksen hyvästä kokonaisuudesta poikkeavat vain hänen pitkät kehittelynsä kirjoittamisen opettamisen kysymyksistä. Hän käsittelee laajasti esimerkiksi sitä, miksi

tunnettujen kirjailijoiden provokatiiviset kommentit kirjoittamisen opettamisen heikkouksista saavat enemmän palstatilaa kuin itse opetustyötä tekevien kokemukset. Tuo aihe on osa ajankohtaista keskustelua, mutta on kaukana tämän teoksen ydinalueilta. Kokonaisuudessaan *After the Public Turn* -teoksesta välittyy Farmerin persoonallinen ja punk-kulttuurista ammentava näkökulma, se täydentää hyvin muutenkin rikasta yhdysvaltalaisista keskustelua kirjoittamisesta koulussa.

SCRIPTUM Publications of Writing Research is a refereed, open access publisher of scholarly articles in Creative Writing Studies. Articles or monographs will be published in Finnish or in English. The Publisher is Jyväskylä University Department of Arts and Culture Studies.

THE EDITORIAL BOARD OF SCRIPTUM

Juhani Ihanus, Docent, University of Helsinki poetry therapy

Päivi Kosonen, Docent, University of Turku autobiographical studies

Tuomo Lahdelma, Prof. University of Jyväskylä, authorship studies, translation studies

Johanna Pentikäinen, PhD. University of Helsinki, pedagogy of creative writing, artistic research of literature

Daniel Soukup, PhD., Faculty of Arts, Charles University, Prague, and European Association of Creative Writing Programmes.

Jarmo Valkola, Prof. University of Tallin, Media writing and adaptation studies

EDITOR-IN-CHIEF:

Risto Niemi-Pynttari, PhD University of Jyväskylä Poetics and social media writing